

D. H. Ser. Rai liter. Schol.

~~Hungl.~~
~~280.~~

~~RE 316~~
~~(2. v. 1. t.)~~

~~E. R.~~
~~493~~

HÍVATALBA VEZETŐ

B E S Z É D,

MELLYET

a' Kassai Tudománybeli Megye' Nemzeti
Oskoláinak leg-első

Királyi Visitatoraihoz

t a r t o t t

KAZINCZY FERENTZ,

Tettes Abaújvár és Sáros Vármegyék
Törvény-Táblájok' Bírája,

M I N T

a' meg-nevezett Oskoláknak

Királyi Districtualis Inspector.

Kassán , Decemb. 20-dik 1789.

K A S S A N,

ELLINGER JÁNOS JÓSEF,

Ts. K. privil. Könyv-nyomtatónál.

(R
2)

820,990

~~M 198563~~

U R A I M !

Eppen három esztendeje múlt-el mostan,
a' miólta én ezen Tudománybeli Megye'
Oskolái' minden tekintetben valóságos tífz-
teletet érdemlő Fő-Directorának, Méltósá-
gos Gróff Szendrei TÖRÖK LAJOS Úrnak
elmémről és szívemről vetett, és a' Felséges
Helyek előtt támasztott kegyes vélekedése
után, Felséges Fejedelmünk által ezen ti-
zenkét Vármegyét, és így Hazai Földünk-
nek éppen negyed' részét magában foglaló
Tudománybeli Kerület' Nemzeti Oskoláinak
igazgatásokra rendeltetvén, hivatalomnak sul-
lyos terhét minden tífzt-viselő-társ segedel-
me nélkül magam viselem. Színeskedés 's
eröltetett alázatosság volna tselekedetem,
ha azt a' kevélységet, melly önnön magam-

ból nékem javallást kiált, azt a' javallást, mellyet meg-nyerni leg-nehezebb, és ugyan ezen okból minden javallások között leg-be-tsebb, el-fojtani akarnám. Úgy vagyon; említhetek egyet 's mást, a' mivel Elöljáróimnak bennem meg-nyugvásokat, majd Mélt. Gróff Fő-Director Úrnak, majd a' Felséges Helytartó Királyi Tanátsnak Válaszaiban meg-nyerhettem és meg is nyertem; — én most,) szolgálatom' harmadik ezten-dejének végével, mind öfzveséggel 124 Os-kolát, 's ezek közt 19 közöst, 2 félig kö-zöst, 61 Páplistát, 5 Oroszt, 25 Luthera-nust, 5 Kálvinistát, és 7 Zsidót mutatha-tok: holott annak-előtte három Tifzviselők, (értem itt a' Köfzegi Itélő-Tábla Consilia-riusát, Királyi Udvarnok Ladoméri LADO-MÉRSZKY ISTVÁN Urat; — Vátzi Ká-nonok Kerefzthúri ERDÉLYI JÓSEF Urat; 's Bihar Vármegyei Első Vice-Ispány, Con-siliarius Benedek-Falvi LUBY KÁROLY Urat;) a' fel-állítani kezdett Nemzeti Os-

kolák' Epochájok ólta, 1786diknak Novem-
beréig, a' midőn én hivatalomba léptem,
mind öfzveséggel 79 Oskolákat, mellyek
között közös 2, Orosz 5, Lutheránus 2,
Zsidó 3, a' hátra lévők pedig mind Pá-
pisták valának, állítottak-fel*); én, itt meg'
amott, a' Pápistákban a' Protestánsok, a'
Protestánsokban a' Pápisták, a' Zsidókban
a' Keresztyének eránt több bizodalmat, több
felebaráti, több emberi 's hazafiúi indulato-
kat támasztottam; — én a' tanítás' mód-
ját, a' mennyiben azt (nem lévén eránta
semmi parantsolat ki-adva) tsak szóval tett
tanátslásaim által tehettem, a' Mechanis-
mustól meg-tisztogattam, 's a' Tanítókba

A 3

* Meg-sért az engem, a' ki azt vélné, hogy én ezen öfzve-hasonlítás által ezeket a' tisz-
teltt Tiszt-viselőket érdeklek. Ők törték-
meg a' jeget; ők víttak-meg a' minden
újjítástól eggy általjában és inkábbára vak-
tan ellenkező heveskedéssel először; az én
útam, midőn rá léptem, már nem vala
töretlen.

a' nevelés' Philosophiáját bővebb mértékben tsepegtettem ; — én a' német nyelvet , ezt a' mostani fekvésünkre 's az okosabb gondolkozásra nézve minden részre nem hajló Hazafi' érzése fzerint olly szükségesképpen meg-kívántatott tárgyat, elébb vittem ; de a' mellett a' magyar nyelvnek gyakorlása és el-terjesztése eránt is, melly a' közönséges életben, az adásra és vevésre, a' közönséges és fzemélyes bóldogulásnak ezen forrására ; el-múlathatatlanúl meg-kívántató ; az érzékeny Hazafi előtt pedig, mint az, a' melly által az ő Nemzete más Nemzetektől leg-bizonyosabban meg-külömböztetik, kiváltképpen betses, olly gonddal vígyáztam, hogy két érdemes Tanítói a' Kassai Normális Királyi Oskolának, Bálintffy és Wályi, ezért a' Felséges Helytartó Királyi Magyar Tanátsnak egyik Rendelésében meg-dítsértettek ; — 's ez által a' Hazának nevezetes számú alkalmatos és külömbféle szükségeire meg-kívántatott Polgárokat adtam.

De a' melly kevélyé téfzen engemet ez a' tetfzetős kedves elmélkedés: olly szomorodva kell más részről meg-vallanom, hogy sokat nem tellyesítettem, a' mit tellyesíteni kellett, lehetett volna; hogy engem' bosszantások, 's igyekezetimnek hátráltatásai némellykor el-tsüggesztettek; hogy némelly reám bízott dolgoknak gyorsabb végre-hajtására egynehány ízben serkentettetem; hogy Oskoláink még most sem azok, a' mik azok lehetnének, a' miknek lenniük kellené; hogy sokakban azok közzül, a' tífzta Morál és a' tzélra vezető tudományok helyjett, pædagogusi Slendrián, hafzontalan tsevegés és olly dolgok találatnak, a', mellyek az emberi elmét és Epochánkat Maradékaink előtt, kiknek reménylem hogy érdemesebb dolgokat is hagyunk, nevettségessé fogják tenni. A' Ti hivatalba tétettetéstek, Uraim! meg-könnyíti azon vádoknak súlyját, a' mellyel a' kötelesség' illy fzéles ki-terjedése 's önnön erőmnek azt segedelem nélkül való

tellyesítéséhez képest nyilvános gyenge
 vólta miatt, magam terhelhetem, és Ti is
 terhelhetnétek. De légyetek igazságosok ;
 vonjatok parallelumot eggy illy munka ne-
 ház vólta 's egyetlen-eggy Tifzviselő te-
 tehetsége között, a' ki azon-felül, hogy
 levelezései által egészen el vala foglalva,
 idejének nagyobb részét hivatalbeli utazások-
 ban töltötte-el, 's meg fogjátok látni, hogy
 lehetetlen vala rendesen és hátra-maradás
 nélkül folyni dolgaimnak; hogy igen is meg-
 érdemli a' bocsánatot, ha sok el van kezdve,
 's félbe szakasztva. Hogy az el-kezdött
 munka tökéletességre lépjen, hogy az el-
 mellözött mivelő kéz alá vétessen, az most,
 Uraim! midőn benneteket, mint intézetem
 alatt munkálkodó Tifz-társaimat segítsé-
 gemre kelni látlak, egymással el-osztott dol-
 gunk leffz.

De minekelőtte a' rólátok vetett re-
 ménység bé-telleyesítéséhez fogtok, értsétek-

meg töllem hivataltoknak részeit, 's engedjétek barátságosan ki-mutatni a' Felség által ki-tett tárgyat, a' hozzá vezető úttal együtt.

A' Ti hivataltoknak két féle foglalatoságai vannak. Eggyikét Politicának, a' másikat Pædagogicának nevezem. Amaz újj Oskolák' fel-állítása, a' régieknek fen-tartása, a' Vármegyékkel, Helységekkel 's Oskoláim' Helybéli Igazgatóival folytatandó Levelezések körül forog; — ez az Oskolai tanítást tartja tzélül.

Mint kellessék néktek, Uraim! az elsőt folytatni, azt eléggé mutatja a' véletek között nyomtatott Oktatás; meg vagyon abban minden, a' mit tudnotok szükség; én pedig nagyobb világosságul még azon Rendeléseket adom mellé, a' mellyeket a' Fels. Helytartó Tanáts minden történhető esetekre egymás után ada-ki. Ha valahol a' kör-

nyúl - állások bővebb útmutatást kívánánda-
nak, szollítsatok - meg bizodalommal. Most
el-térek arra, a' mit a' Tanítás helyesebb
intézetére szükségesnek tartok elő-adni.

* * *

NISI UTILE SIT, QUOD FACIMUS,
STULTA EST CONTENTIO, ezt mon-
dom én kevés változtatással Phædrus után.
Magában foglalja - ez mind azt, a' mit a'
tanításbeli nevelésre mondhatunk; és Sibol-
letje, Symboluma lehetne a' Nemzeti Osko-
lák' Tanítóinak. Ezen okból, mind azt,
a' mi tsak füst, a' mi a' tanulást a' gyer-
mek előtt nehezebbé téfzi, a' mi az ahhoz
meg - kívántatott kedvet el - vefzi; a' mi őt,
a' kis, még beszélni is alig tudó gyerme-
ket, eggy kis nevettséges Tudossá tefzi, el
kell hagyni, egészen el kell hagyni, 's a'
Tanítóknak, meg - mutatván elébb mit és

miként tsináljanak, egészen meg kell tilalmazni. Nem tsak az emlékezetét, hanem az ítéletét 's elmésségét is kell a' gyermeknek munkába venni. Tanúljon olvasni, írni, számolni, a' közönséges életben szükséges írásokat tenni tudni; esmergesse magát és azt, a' mit most vagy idővel maga körül látni fog, elmebeli tehetségének mértékhez és Oskolai esztendeinek rövid periodusához képest; esmerje Hazájának fekvését és történeteit; tanítasson a' Rajzolásnak, Geometriának és Mechanicának első ágazatira; — azok, a' kik a' fentebb Oskolákba lépnek, itten a' deák és német nyelvben olly előmenetelt tégyenek, hogy az első Grammaticában hafzonnal oktattathassanak. — Ez az a' tzél, a' mellynek el-érésén a' Városi és réfz szerint falusi Oskolák' Tanítóinak iparkodni kell.

Ne hidjétek azt, Uraim! hogy ezt a' tzélt az Oskolába járásra ki-szabott idő

alatt el-érni lehetetlen; hogy ezek a' tanulásbéli tárgyak a' gyermekeknek tehettségeket annyira meg-haladják, hogy ezek azoknak meg-értésekre éppen alkalmatlanok. Minden a' Tanítóknak alkalmatos vóltoktól, 's a' helybeli Igazgatók, leg-inkább pedig a' Ti fizes vigyázástoktól függ. — Én egy szüken-fizetett Tanítót kaptam egy falusi Oskolában, kinek igen is kevés tanulása miatt jobb helyet nem adhaték; ez a' Tanító a' maga tóth tanítványjait nem grammaticai letzkézések, hanem az által hogy hozzájok németül szólani, 's azt, a' mit így monda, mindenkor meg-magyarázni nem restellette, annyira vivé, hogy ezek a' kis gyermekek, nékem nem kevés tsudálkozásomra, mindent meg-értettek, valamit hozzájok német nyelven szólott; ellenben akadtam egynehány Oskolákra, mellyeknek gyáva Tanítói a' Catechismust, az imádságokat 's mást egyebet a' tóth gyermekekkel német nyelven tanúltatták. Vegyétek már

most ezen egymással ellenkező két tanítást Crízis alá, 's lássátok-meg hogy az okosan meg-választott úton és eszközök által tsudát lehet tenni. — De szálljunk közelébb a' dologhoz.

Az úgy nevezett *METHODENBUCH*, a' mint tudjátok, négy tanításbeli módot tanátsol a' Tanítóknak. Az első ezek közt az Eggyütt-tanulás; a' második a' Tabel-lák; a' harmadik a' Betűzet; a' negyedik a' Catechisatio. — Én a' három elsőt eleitől fogva a' ki-tett tzeállal ellenkezőnek tartottam, 's némelly Tanítóim előtt annak neveztem; 's e' fzerint az azoktól el-állást nékiek meg-hagytam: de, mivel okaim voltak azt hinni, hogy a' Felsőges Hely-tartó Királyi Tanáts az attól való el-térést nem sokára Maga fogja parantsolni, az eránt Circularét ki-erefszteni nem mérészlettem. Látván azonban ezen hólnapnak elején el-végzett Bétsi útam alatt, hogy eze-

ket mind a' Bétsi Normális Oskolában Fő-Tifztel. SPENDEAU Úr' vezérlése alatt, mind a' Pozsonyi Megye Királyi Inspectorának WENGER Úrnak Oskoláiban, el-hagyták, az új Methodica pedig még tsak keze alatt vagyon eggy Bétsi Pædagogusnak : azt tartom , hogy közelíttek a' kegyelmesen ki-tett tzél felé, midön Elöttetek ezeket a' módokat ártalmasaknak nevezem, és azoknak el-mellözésekre kérek.

Az az ok , a' melly által FELBIGER Apátúr az Eggyütt-tanulás, el-fogadására indítatott , dítséretes szándék és tzélozat volt ugyan : de valóban, ha közelébből tekintjük, hibás. Igaz az, hogy ez által az egész Oskolai sereg tanítatik : de nem téfzen é ez nagyobb kárt, mint hafznot, az nem fontoltatott-meg elég vigyázással. Az a' nem természetes, akadozó siketítő, otsmány hangzat, a' mellyre a' gyermekek ez által szoktak, és a' mellyről sok esztendőig

/sem tudnak le-fzokni; — az a' figyelme-
 tesség 's a' dolgoknak értése nélkül együtt
 tett nyegegés, a' mellyet a' Tanítóknak le-
 hetetlen vala ki-kerülni, gyümöltse vólt
 ennek a' káros tanításnak. Ezen állításom-
 nak helyességét meg-fogjátok látni, ha
 majd Megyéitekbe meg-érkeztén, Oskolái-
 tokat vizsgálatra vészitek, és mint értelmes
 és szíves Elő-mozdítóit a' reátok bízott
 dolognak ez a' tapasztalás arra viszen, re-
 ménylem, hogy a' ki-mutatott fogyatkozást
 a' leg-alkalmasabb móddal fogjátok el-
 törlni, helyre-hozni, igyekezni.

Itt még említenem kellett, hogy né-
 mely gondolkozáshoz nem szokott Tanítók
 a' gyermekeket a' betük' esméretire akar-
 ván vezérleni, egyenes, hosszas, görbe, tsi-
 gás vonásokkal 's egyéb technicali neveze-
 tekkel gyötrik. Nem elég é vallyon hogy
 a' gyermek az n betüt az u betütől, a'
 k - t a' h - tól, a' c - t az é - től meg-

külömböztetni tudja ? mi szükség hogy azoknak egymástól el-fzaggatott tagjait meg-nevezni, únalommal tanulgassa ? A' gyermeknek azt, hogy ezt a' betűt amattól meg-külömböztetni, vagy igazábban szólván, hogy ez amattól miben különbözik ki-mondani tudja, ezt, mondom, néki nem másképpen, hanem játékos gyakorlás által kell tanulni, és úgy, mintha azt maga találgatná, 's nem Tanítójától hallaná. Elég az, ha ő a' betűt meg-nevezni tudja, a' nélkül hogy azt is hallotta volna egyfzersmind Mesterétől, hogy a' H egygy olly betű, a' melly két perpendicularis az az talpon álló, és egygy horizontalis az az fekvő vonásokból ; hogy az r egygy egyenes vonásból és egygy ragasztékból, áll. Ez a' mód, a' melly szerint, a' leg-érthetőbb, érzékenységek-alá-vettetett képezeteknek, az azokról el-vontt, abstraháltt, képezetek által kell meg-világosítani, az ilyen mód a' gyermekeknek értő-tehetségekhez alkalmaztatva tel-

tellyességgel nintsen ; ők az érzékenységek-
alá vetett képezetekről mennek ofztán ama-
zokra.

A' Tabellázás Philosophusokat illet, nem
tsak-nem tsetsemő Tanulókat. Mi szükség
azt tudni a' gyermeknek, hány szakasztékok
vannak a' Betű-öfzve foglalásában, sylla-
bizálásban? mi szükség néki annak defi-
nitióját könyv nélkül tudni? Nem elég é
ha a' Tanító azon definitio helyjett, melly a'
könyvében áll, mi légyen egy szó-tag, egy
fzó, egy öfzve-ragasztott, egy magános
fzó, könnyű és a' gyermekeknek gyenge
tehetségekhez alkalmaztatott módon magya-
rázza, 's azt példákkal világosítja? Én azt
merem állítani, hogy egy okos Tanító a'
nem-butá gyermekeket az általam javaslott
módon két hetek alatt könnyen az olvasásig
viheti: holott egyébként fzerentsésnek állít-
hatja magát, ha tabellázván egynehány hól-
napok alatt juthat addig.

B

A' Betűzet valóságos segítő mód azoknak, a' kik valamit könyv-nélkül tanúttanak. — Úgy de mi tehát az, a' mit a' gyermeknek könyv-nélkül kell tudni? Hadd fordítsa ezt hasznára az a' Katechéta, a' ki némelly Oskolai órákon a' Mi-atyánkot, az Angyali Üdvezletet, a' Móses tíz parantsolatjait, és az Apostoli hitnek formáját tanítja: az a' Tanító, a' ki a' gyermeknek fejét vévzi mívelő kezei alá, vagy szív jobbitásra szolgáló tanulmányokat hord-elő, ritkán szorúl erre.

A' negyedik segítő-mód a' Katechisatio. Ez olly segítő mód, a' mellyet eléggé dítsérni nem lehet. Én ezt, a' mint tudjátok, Uraim! és mind azok, a' kik a' Methodicát valaha kezekbe vették, hasonlóképpen tudhatják, a' szónak Görög értelmében vezsem, melly *kérdéset* tévzen. Az alkalmazatos Tanító a' gyermeknek valamit múlattatva befvéll-el; újra kezdi azt; 's ha a'

dolog nem könnyű, még harmadikszor is elmondja, 's így osztán tanítványait egyenként szóllongatja a' feleletekre. A' feleletekből kérdést, 's a' kérdésből feleleteket tsinál, és ezt addig követi, míg azt látja, hogy tanítványai a' dolgot egészen értik. Nem akad-fel azon, ha a' mit mondani akarnának, gyermeki módra mondják; de a' mellett még is hibás szóllásokat szelíden fogja igazgatni. 'S e' fzerint Hallgatói egyúttal az elő-vett tárgyat is tanulják, a' szóllásnak szükséges 's nehéz mesterségét is; azt a' mesterséget, a' melly nékiek jövendőben több haznokra lészzen, mintha száz még száz nem értett definitiókat tanulnának, mellyeket olly könnyen felejteneke-el, a' melly hazzontalanok az életre.

Nem tsudálkozom én azon, hogy ez a' segítő mód a' Nemzeti Oskolákban olly kevésbé, leg-alább a' sokszor elő-fordúlt három segítő módokhoz képest olly kevés-

se gyakoroltatik. A' Katechisálás nehézkébb mint egy tabella' le-írása, és annak idétlen hanggal tett el-mondása. Elmékedést és el-fáradni nem tudó serénységet kíván az. De ha a' Tanítók látni fogják, hogy az Elöljáró azt szorosan meg-kívánja; ha látni fogják, hogy arra őket ösztönözi, ha magok is fogják annak szép gyümöltseit látni Tanítványoknak elő-meneteleken; akkor még az is néki tüzeltetik, a' ki annakelőtte, gyengességét esmévén, el-tsüggedten ült.

Az a' Tanító, a' ki a' gyermekekkel gyermeki módon tud bánni, a' ki gyermekké lenni nem átall; — 's ki átallaná azt azok közzül, a' kiknek a' Természet ítélő-erőt, fontoló értelmet adott, minekutánna olly nagy emberek, mint ROUSSEAU, gyönyörködéseket keresték abban, hogy gyermekké lehessenek! — az a' Tanító, a' ki a' gyermekeket úgy tudja tanítani, hogy el-felejtik hogy oskolában vannak, 's azt

vélik hogy anyjoknak ölkben hevernek, a' ki előttök múlattató meséket beszél; — az a' Tanító, a' ki tanítványainak fejeket és szíveket miveli, a' ki őket tanítja és javítja, a' ki őket nyájasan tanítja 's javítja; — az az a' Tanító, kire én Oskolámat bízni óhajtanám. — Nehéz ezt mind el-érni; az igaz; de a' szíves igyekezet és a' fáradhatatlan iparkodás mindent el-juttat oda, 's meg-ment azon únalomtól, a' mellyet a' Slendrián soha sem kerülhet-el.

Bízzátok a' Religio tanítását a' Lelki-Elöl-járókra, 's tsak arra terjeszkedjete-k-i, hogy ez a' figyelmetes tekintetet érdemlő tárgy el ne mellőztessék. A' Religio által az embereknek jobb emberekké kellene válni; 's ezt el is érhetni mindenkor, hogy ha az nem tsak az agyvelőt foglalja-el, hanem a' szívig hat. Vigyázzatok, hogy a' Vallásbéli gyűlölség, a' vakhit és a' dühös-ködésig hevültt babonaság el-nyomattasson;

de hagyjátok-meg minden Felekezetnél, még a' Zsidókénál is, azt a' szabadságot, hogy Vallásoknak ágazatait a' leg-tökéletesebb szabadsággal taníthassák; mert a' Fejedelemnek nem akarhatja az, hogy az egyik vagy másik leg-kissebben is szorongattassék 's erőszakot szenvedjen. — Minden tselekedeteitekben légyetek azon, hogy az a' meg-hívés és bizodalom, a' mellyet Ő Felségének az Oskolák eránt tett, minden részre hajlástól, kedvezéstől vagy erőszaktól mentt, és egyenesen az emberiség és Haza javára tzelezó Rendeléseit az eleve-állatásoktól és makats meg-átalkodástól szabad embertől méltán kívánnak, a' Protestánsokban nevedjék, és az néktek sem tselkedetek, sem semmi mozdúlástok által ne fogyatasson.

Azon Oskolában, a' mellyek a' Gymnásiumoknak mintegy veteményes kertjei, vigyázni kell a' német és deák nyelvben

teendő elő-menetekre is. Világosítsátok fel a' Helységek' Előljáróit, a' kik a' Külföldieknek még nyelvek eránt is idegenséget mutatnak, egész szelídséggel, 's győzzétek meg a' felől, hogy ezen fel-hevülések philosophusi elmékedésekre szokott emberhez nem illenek. A' német nyelv tanítása egy része a' hazafiúságnak, egyik szüléi kötelesség. Ezen nyelven folynak mostanában a' köz dolgok; ennek értése nélkül senki sem botsátatik hivataloknak viselésére, senki sem botsátatik még az Oskolákban leendő tanulásra is; — ez a' közönséges életben, a' kereskedésre, az adásra, vevésre, utazásokra el-múlhatatlanúl szükséges: melly keveset gondol tehát az az atya gyermekeinek böldegülésával, melly nagy kárára van tulajdon magzatjainak, a' ki elő-meneteknek kapuját bé-zárja! — Ezen felül a' Német nyelv nem a' leg-alkalmasabb eszköze é már most a' tanúltságra -jutásnak? nem a' leg-könnyebb út é az okosabb gondolko-

zásra? nem érdemli é meg Litteratúrája, melly a' Frantzia Litteratúrával magát bátran öfzve - veheti, sőt annak elsőségét régen kétségesse tette, a' melly annyi nagy munkákat mutathat-elő, nem érdemli é meg az, hogy tanúltasson?

De a' mellett az Oskolák Helybéli Igazgatóinak, a' Tanítóknak, Szüléknek, meg kell magyaráznotok, hogy az nagyon el-tévesztené ő Felségének tzelját, a' ki azt hitné - el magával, hogy a' Német nyelv tanúltatása a' Hazában gyakorlott, nevezetesen hazai Magyar nyelvünknek, el - temetésére intéztetett. Soha sem vólt ez tzelja az Uralkodásnak. — Díszére vagyon az ő Felsége Királyi Székének, hogy az alatt külömbféle Nemzetek nyugfzanak; 's azon felyül hogy a' Magyar nyelv a' közönséges életben el - múlhatatlanúl fzükséges, philosophiai tekintetekre nézve is meg - érdemli, hogy fen-tartása eránt gondoskodjanak azok,

a' kik a' Haza szolgálatjára szorossabban állítottak. Ez adja által a' következő származásoknak a' Magyar nemes maga-meg-tagadást 's büfzkeséget, a' forrását azoknak a' bajnoki tetteknek, a' mellyekkel Atila, II-dik András, I-ső Lajos, Hunyadi Mátyás és Maria Theresia az ellenségnek el-borító fegyvereit vissza-verték, 's Európát rettegésre szorították. Ez minden élő nyelvek között, ha az egy puhaságig-lágy Olaszt ki-veffzük, minden kétségeken felyül a' leg szebb, olvadozó hangzású, és eredeti-nyelv. Sőt inkább igyekezettek azt, a' mennyire egyéb tárgyak miatt lehet, el-terjeszteni, 's ennek elő-mozdítása által vegyétek munkáló kezek alá az ízlését, 's helyesebb gondolkozását annak a' *nemes Nemzetnek, a' mellynek* — élek itten tisztelett PRAESIDENSÜNKNEK szavaival — *arra, hogy a' tudományoknak kedves virágzását el-érje, egyéb szüksége nints, tsak az, hogy tüze fellobbantasson.*

Az említett tekintetből ajánlom, Uraim, néktek, a' Magyar Geographiának és Historiának tanítását is. Eleink vitézi tselekedeteinek emlékezete minden Magyarban, a' ki kevélykedik azon szerentséjén, hogy magát ennek nevezheti, fel-ébredt a' hajdani nemes maga el-szánást, meg-rettenni nem tudó bátorságot, 's minden személyes elő-menetelt meg-vető Hazai szent szeretet; 's én azt merem állítani, hogy Hazánk történeteit valamely philosophus Író olly tanítóvá, olly szívét formálóvá tehetné, mint a' millyen a' Görögök' és Rómaiak' története, kikhez hasonlító remekeket az emberiség nem mutathat.

Sokan azt a' lágyabb bánást, a' mellyel most a' Tanítók és az Oskolák Igazgatói a' felsőbb Oskoláknál, Academiáknál 's az Universitásnál tanuló Ifjak eránt vannak, kárhoztatják, 's panaszolkodnak meg-romlott erköltseik eránt. Vissza-óhajtják a' régi

fenyítéket, midőn a' már Philosophiát tanuló Ifjak az Oskolába járásra, a' fzorgalmatosságra, a' rendes magok viselésekre mo- gyoró páltzákkal kényszerítettek. Az tagad- hatatlan, hogy némelly Ifjak, a' magok vi- seletek által nem tsak az igazságtalan tem- poris acti se puero dítsérőket, hanem azo- kat is, a' kik a' szelídebb bánásra hajlanak, meg- botránkoztatják : de ha helyesebben gondolkozó generatiót akarunk nevelni, ha azt akarjuk, hogy a' jó, azért fzeretessen, mert jó; hogy a' rossz azért kerültesen, mert rossz; ezen kelle kezdenünk. Mind ezek a' panaszok akkor, hogyha a' Nemze- ti Oskolában a' gyengébb Ifjúsággal embe- ribben, szelídebben bánunk, ha a' vesszőt, térdeplést, 's kéméletlen meg- támadásokat meg-tilalmazzuk, ha benne a' betség öfz- tönét fel-gerjesztjük, ha erántok bizodalmat és bizonyos tekintetet mutatunk, — akkor majd, mondom, mind ezek a' panaszok meg-szűnnek. Ne büntetessen senki addig,

míg vétkéről meg nem győztetik, 's ezzel is olly ritkán kell bánni, a' mennyire lehet; 's vonjuk úgy a' gyermekeket az Oskolába-járásra, hogy azt jótételnek, és ne büntetésnek nézzék. Ne büntessünk akkor, mikor haragra gyúladunk, se a' mértéken felül, se kevély örömmel; sőt soha se a' Helybéli Igazgató, és a' gyermek' szüléinek hírek 's meg-eggyezések nélkül. Én a' leg-fzorossabb ehhez való alkalmaztatást várom az Uraktól; mert az okos, 's tzelra vezető fenyíték egy nagy része a' mi kötelességeinknek.

Ez az illetlen bánás, a' mellyről itt szólok, egy más hasonlóra emlékeztet engem. Értem itt Oskolánk' Tanítóinak állapotjokat 's tekinteteket. Igyekeztek ebbeli panaszait általjában el-tsendesíteni. Légyetek erántok illő tekintettel, 's mások követni fognak benneteket. Fogjátok pártjokat mindenben az igazságig. Ez által azt nyerjük-

meg, hogy Oskoláink mellé jobb embereket, alkalmasabb tanítókat kapunk.

Hivataltok a' Fő-fzolgabírói hivatallal egygy karba tétettetett, 's fizetéstek ezeknek fizetéseket jóval felyül haladja. Ezen szerentse benneket háládatosokká tehet a' Királyi kegyelem eránt, 's fel-élelzhetheti tsüggedni kezdő kéfzszégteket, ha majd gátlások, vakság és a' minden jobbitásoktól rettegő gyávaság igyekezeteteknek elibe áll, 's benneteket ki-fáraszt. Az a' kedves képzelet, hogy ezen hivatalban Polgár, társaitoknak, meg-hasonlások és setéttség által elgyengültt el-nyomott Hazánknak, a' józan értelemnek, az Ég leg-fzebb leg-betsülhetlenebb ajándékának segéllésére fogtok lenni, a' tsüggedésnek minden bánatját el-üzheti; a' fáradságnak minden veréjtékét fel-fzárázthatja ortzáitokról. — Én magamnak édes reménységet nyújtok, hogy a' ti segítségetek által támogattatva, azon szép nagy tzél fe-

lé, honnan Előjáróim nékem intenek, fze-
rentsés lépésekkel fogok közelíteni; hogy
tiszteleteknek, barátságtoknak, 's bizodal-
matoknak nyájas bírtoka mellett, örökre fo-
gom áldani azt az órát, melly engemet ezen
munkára hítt.

A' N O R M A

É S

A' L E V É L Í R Ó ,

A Z A Z :

A' Nemzeti Oskolák' Mi-vólta, Tulajdon-
sága, Érdeme, Hafzna, a' Nemzeti
Tanítók meg - kívántató tehettségei,
Normalis tanítás' módja; a' külömb-
féle Levelek' nemeire fel-fegéllő Sza-
báfok, Példákkal világosítva: útasító
Levelek, vagy Assignatiók, Quietan-
tiák, Recepifzék, Tört-levelek, Kou-
tók, Aufztziglik, Bizonyság-levelek,
Testamentomok' írására vezető rövid
Út-mutatás.

Németből fzedegette 's írta

W Á L Y I K. A N D R Á S ,

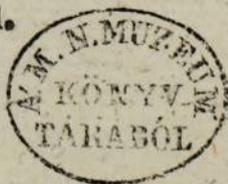
Tanító a' Kafsái Királyi Normális
Oskolában.

K A S S Á N ,

FÜSKÜTI LANDERER MIHÁLY

B e t ü i v e l .

1 7 8 9 .

Magyarúl.

Péter
 Rebeka
 Ráchel
 Rozína
 Rudolf
 Salamon
 'Sofia
 'Susánna
 Trézia
 Tamás
 Timotheus
 Tobías
 Urbán
 Jakob
 Jerémiás
 János
 Veronika

Frantziáúl.

Pierre
 Rebecque
 Rahel
 Rofine
 Rudolphe
 Salomon
 Sophie
 Susanne
 Therese
 Thomas
 Timothée
 Tobie
 Urbain
 Jaques
 Jérémie
 Jean
 Veronique.

R E D E

bei der Einfetzung

der Königl. Nationalschulen Visitatoren

des Kaschauer Litterärbezirkes

in Ihr Amt,

g e h a l t e n

durch

FRANZ von KAZINCZ,

Beisitzer der Gerichtstafeln von den
Comitäten

Abaujvár und Schárofeh,

a l s

Königl. Nationalschulen Inspector

desselben Litterärbezirkes

den 20-ten Dezember 1789.

K a s c h a u,

gedruckt bei Johann Joseph Ellingern,
königl. privil. Buchdrucker.

(R
2)

820.992

~~M 197.909~~

Meine Herren!

Drei Jahre sind eben vorbei, seitdem ich nach der gütigsten Meinung, die unfer in aller Rücksicht verehrungswürdige Vorgesetzte, der Hochgebohrne Graf LUDWIG von TÖRÖK, Königl. Studien Oberdirector dieses Bezirkes, von meinem Kopfe und Herzen faßte, und bei den hohen Behörden erweckte, durch Seine Majestät in das noch immer bekleidete Amt eines Königl. Nationalschulen Inspectors dieses zwölf politische Behörden in sich fassenden Litterärkreises eingesetzt, die ganze Last der politischen und pädagogischen Manipulation, ohne einen einzigen Mitgehilfen zu haben, trage. Es wäre 'Gleifsnerci' und affectirte Bescheidenheit, wenn ich den Stolz, der aus mir eigenen Beifall, den Beifall der am schwersten zu erhalten, und eben darum der schätzbarste ist, mir zuruft, unterdrückte. Ja, ich

habe so manches gethan, was mir die Zufriedenheit meiner Vorgesetzten, bald in den Erlässen des Hochgebohrnen Herrn Grafen, Königl. Studien Oberdirectors, bald aber in den Intimaten der Hochlöbl. Königl. Ungar. Statthaltereı zuziehen durfte, und wirklich zuzog; — Ich habe itzt in allen 124. Nationalschulen; darunter 19. vermıcht, 2. halbvermıcht, 61. römısch und 5. griechisch-katholısch, 25. evangelısch - lutherısch, 5. evangelısch - reformirt und 7. jüdisch find, vorzuweisen; da vorhero drei Individuen, (ich meine, meinen directen Vorgänger den Hochwohlgeb. Herrn STEPHAN von LADOMÉRSZKY, Königl. Ungar. Truchfessen und Gienfer Distriktualtafel Rath; — den Hochw. Herrn Domherr von ERDÉLYI; — und erstern Vicegespann des Biharer Komitates, Confil. von LUBY) seit der Epoche der eingeführten Nationalschulen in allen nur 79. Schulen, darunter 2. vermıcht, 5. griechisch-katholısch, 2. evangelısch - lutherısch, 3. jüdisch, die übrigen aber alle römısch-katholısch

lich waren, errichtet und eingeföhret haben; * — Ich habe hier und dort in den Katholiken gegen Protestante, in Protestanten gegen Katholike, in Juden gegen Christen mehr Zutrauen, mehr brüderliche, menschliche, patriotische Gefinnungen erweckt; — ich habe die Art zu lehren, in so weit ich dies (da hierüber noch keine hohe Verordnung ergangen war) nur durch mündliche Anrathungen thun durfte, von dem Mechanismus gereinigt, und den Lehrern mehr Educations-Philosophie eingebläst; — ich habe den Fortgang der deutschen Sprache, einen nach der dermaligen Lage der Sachen und Aufklärung für jeden unbefangenen Pa-

A 3

* Man würde mich verkennen, wenn man glauben würde, daß ich durch dieses Parallel denen würdigen Männern, die ich mit inniger Achtung zu nennen gewohnt bin, nahe zu treten wünsche. Sie brachen das Eis; sie mußten mit den Vorurtheilen der Neuerungscheuen kämpfen; mir war der Weg, als ich ihn betrat, durch Sie schon gebahnt. —

trioten so sehr wichtigen Gegenstand befördert; allein zugleich für die Beibehaltung und Verbreitung der Ungarischen, die in dem gemeinen Leben und zum gegenseitigen Verkehr, dieser Quelle der allgemeinen und individuellen Glückseligkeit, so sehr unentbehrlich, einem jeden Patrioten, aber als das vorzüglich characteristische seiner Nation, lieb und werth ist, so thätig gesorgt, das zween meiner Lehrer, Bálintffy und Wályi, dafür durch eine hohe Statthalterei-Verordnung belobet worden sind; — und durch dies alles dem Vaterlande eine beträchtliche Anzahl von geschickten und zu dem allgemeinen Zwecke erfordernten Individuen gegeben.

Allein so stolz auch mich diese erhebende freudige Betrachtung macht: so muß ich doch traurig genug bekennen, das nicht alles gethan sei, was gethan hätte werden sollen, und können; das mich Chikane, Schwierigkeiten, Hindernisse oft müde gemacht haben; das ich zur Erledigung vie-

ler hohen Aufträge, einigemalen betrieben worden bin; das die Schulen itzt noch immer das nicht sind, was sie sein sollten, müßten; das in vielen anstatt der gesunden Moral und dem zweckmäßigen Gegenständen ein pädagogischer Schlendrian, eitle Charlatanerie und Sachen zu finden sind, die der menschlichen Vernunft, und unser Epoche bei den Nachkömmlingen, die von uns erhabnere Dinge zu erben hoffen, wenig Ehre machen werden. — Ihre Anstellung, meine Herren! vermindert diejenige Vorwürfe, die ich mir selbst bei dem großen Umfange meiner Amtspflichten und der Unzulänglichkeit meiner Kräfte, solche für mich selbst ganz auszuführen, machen mußte, und die Sie mir ebenfalls machen dürften. Seien Sie aber gerecht; ziehen Sie ein Parallel zwischen den Kräften eines einzigen, mit steten Bereisungen beschäftigten Menschen, und der großen Last dieses Geschäftes, und Sie werden sehen, das so sehr unordentlich und verwirrt manches verhandelt worden ist,

folches um des weiten Umfanges derjenigen Pflichten willen, die bisher einzig und allein auf meinen Schultern lagen, nicht anders sein konnte; daß es mir sehr leicht zu verzeihen sei, wenn manches angefangen und abgebrochen ist. Daß das Angefangene nun ausgeführt, daß das Zurückgebliebene ganz bearbeitet werde, wird nun, da ich so glücklich bin, Sie als meine subalterne Mitgehilfen anzusehen, unser gemeinschaftliches Werk sein.

Ehe Sie aber an diese Mitwirkung, zu welcher Sie durch Ihre neue Anstellung berufen sind, Hand anlegen, hören Sie von mir die Obliegenheiten Ihres Amtes, und lassen Sie Sich die allerhöchst vorgeetzten Zwecke, sammt den Mitteln, die dahin führen, freundschaftlich vorlegen.

Ihr Amt wird zweierlei Beschäftigungen haben: die erste nenne ich die Politische, die letztere die Pädagogische. Jene hat Er-

richtungen neuer Schulen , Beibehaltungen der schon eingeführten , Correspondenzen mit den Behörden , Ortschaften und Localdirektoren ; — diese den eigentlichen Unterricht zum Ziele.

Wie Sie Sich in die Politische schicken sollen , zeigt die Ihnen zugemittelte Instruction. Die enthält alles , was Sie zu wissen nöthig haben ; und ich will Ihnen noch zur größeren Deutlichkeit die ergangene Normative Verordnungen mittheilen. Sollten Sie irgendwo eine weitere Aufklärung nöthig haben , so werden Sie das Zutrauen haben , mich darum ohne Anstand zu befragen. Ich will hier itzt nur von dem Pädagogischen das sagen , was ich für unentbehrlich halte.

* * *

NISI UTILE SIT , QUOD FACIMUS
STULTA EST CONTENTIO , sage ich
etwas umgeändert nach dem Phædrus. Die-

fer Spruch enthält alles, was man in Rück-
sicht des Zweckes der didactischen Erziehung
sagen kann; und sollte das Schibolet von den
Lehrern in Nationalschulen sein. Daher ist
alles, was Prunk ist, was das Lernen dem
Kinde erschwert, was ihm Lust dazu be-
nimmt, was ihm nicht nöthige Begriffe bei-
bringt, sondern das kleine, fast lallende Kind
zu einem kleinen lächerlichen Gelehrten
macht, wegzulassen, gänzlich wegzulassen,
und den Lehrern nach einer vorhergehenden
practischen Instruction ganz zu verbieten.
Nicht das Gedächtniß allein, nein, der Ver-
stand, die Beurtheilungskraft und der Witz
des Kindes ist vorzüglich zu bearbeiten. Es
soll lesen, schreiben, rechnen, kleinere in
dem gemeinschaftlichen Leben unentbehrliche
Aufsätze machen können: es soll sich, das,
was es um sich sieht, mit der Zeit sehen wird,
nach Maafgabe seiner Empfänglichkeit und
der kurzen Periode seines Schuljahres kennen;
es soll die Geschichte und die Lage seines
Vaterlandes kennen; es soll in den Anfangs-

gründen der Zeichnung, Geometrie und Mechanik unterrichtet werden. — Manche von ihnen, die nämlich in höhere Schulen übertreten, müssen hier in der deutschen und lateinischen Sprache einen solchen Fortgang machen, damit sie die erste Grammaticalklasse zu besuchen im Stande sein mögen. — Dies ist das Ziel, wornach Lehrer der National-Land- und Stadtschulen sich mit allen Kräften bestreben sollen.

Glauben Sie nicht, meine Herren! daß dieses Ziel in der vorgeschriebenen Periode des Schulbesuches unerreichbar, daß diese Gegenstände über die Geistesgaben der kleinen Zöglinge sei. Alles kömmt auf die Geschicklichkeit der Lehrer, und die sorgsame Aufmerksamkeit der Localdirectoren und die Ihrige an. — Ich habe in einer elend dotirten Nationaldorfschule einen Lehrer gefunden, dessen zu sehr beschränkte Kenntnisse nicht erlaubten, daß ich ihm eine bessere Station ertheilte; der seine schlawische Zöglinge nicht

durch grammaticalische Lectionen , sondern dadurch , daß er sich die Mühe zu ihnen deutsch zu sprechen, und das gesagte zu verdolmetschen nicht fauer werden liefs, so weit gebracht, daß die Kinder zu meiner nicht geringen Verwunderung alles verstanden haben, was er zu ihnen sprach: dahingegen ich etwelche Lehrer gefunden habe, die Gebete, Katechismusfragen, und so fort, die schwackische Kinder deutsch lernen und aufsagen lieffen, ohne daß die Kinder bei dieser gelehrteren Methode eine wahre Übung in der Sprache erhalten hatten. Füllen Sie nun Ihr Urtheil über diese zwei sich ganz entgegengesetzte Unterrichtsarten! Sie zeigen, daß man mit philosophisch gewählten Mitteln Wunder machen kann. — Doch lassen Sie mich näher ins Detail gehen.

Das sogenannte **METHODENBUCH** räth, wie Sie es wohl wissen, vier Vortheile den Lehrern an. Der erste ist das Zusammenunterrichten; der zweite das Tabellarisiren;

der dritte die Buchstabenmethode; der vierte die Katechifation. — Ich habe die drei ersten von Anfang her für zweckwidrig gehalten, und sie bei manchen Lehrern dafür ausgegeben, auch ihnen, daß sie davon abgehen mögen, angerathen. Ein förmliches Circulare wollte ich, da ich die Abänderung dieser Sachen von der hohen Landesstelle abzuwarten Anlässe hatte, nicht ergehen lassen: da ich aber bei meiner diesen Monat beschlossenen Wienerreise sah, daß alles dies sowohl bei der Normalschule zu Wien, unter der Leitung des Herrn Prälaten von SPENDEAU, als auch in dem Bezirke meines würdigen Collegen Herrn von WENGER zu Presburg weggelassen ist, und eine neue Methodik nur unter der Hand eines Pädagogen noch ist: so glaube ich mich der allerhöchsten Absicht zu nähern, wenn ich diese Vortheile in Ihrer Gegenwart für zweckwidrig erkläre, und Sie um die Abschaffung derselben ersuche.

Der Grund, nach welchem Herr Abt von FELBIGER das *Zusammenunterrichten* adoptirte, war wohlgemeint; aber in sich selbst falsch. Wahr ist's, daß dadurch die ganze Zahl der Kinder unterrichtet wird: ob aber dieser Vortheil nicht von dem daraus entstehenden Nachtheil überwogen wird, das war nicht genugsam erwägt. Der garstige, unnatürliche, betäubende, unfließbare Ton, den sich die Kinder dabei angewöhnen, und der mehrere Jahre durch nicht umgeschaffen werden kann, das unaufmerkfame Nachlallen, das unausweichbar ist, war die Frucht davon. Prüfungen, die Sie gleich beim Antritte Ihres Amtes hie und da anstellen werden, müssen Sie von der Wahrheit dieser meiner Bemerkung gänzlich überführen, und als einsichtsvolle Beförderer der Ihnen anvertrauten Sache dazu antreiben, daß Sie diesem eifrigst abhelfen.

Noch habe ich hier zu erwähnen, daß viele unphilosophische Lehrer die Kinder bei

dem Erkenntniß der Buchstaben mit gradem Strichen , krummen und Schneckenstrichen und mehreren dergleichen technischen Benennungen plagen. Ist es nicht genug, daß das Kind den Buchstab: n, von dem Buchstaben: u, ein: k, von einem: h, ein: b, von einem: d, unterscheiden könne? daß es diese sicher und mit Gewißheit so zu nennen wisse, wie sie heißen? warum muß es seine Bestandtheile mit so viel Mühe erlernen? Es muß selbst dies, daß es einen Buchstaben von dem andern unterscheiden wisse, oder bestimmter zu sprechen, daß es sagen könne, in welchem Theile? wie? und auf welche Art ein Buchstab von dem andern verschiedenen ist; selbst dies sage ich, muß es nicht anders, als spielend, als errathend lernen; nicht von dem Lehrer abgelernter, sondern durch eigene Combinationen, eigene Betrachtungen errathend; als Unterhaltung, als Spiel. Es lerne den Buchstaben nur dem Namen nach kennen, ohne zu wissen, daß ein H aus zwei per-

pendicular und einem Querstriche bestehet; ohne zu wissen, daß ein: r, aus einem perpendicular und einem von oben angehenkten Punct bestehet. Eine Methode, die auch schon aus dem philosophischen Gesichtspuncte widersprechend ist, daß die simplen concreten Begriffe, als die Unterscheidung der Buchstaben es sind, die das Kind fassen soll, ihm durch die abstracten Benennungen einer perpendicularen horizontalen Linie u. s. w. verständlicher gemacht werden wollen; eine solche Methode taugt für die Fassungskraft des Kindes nicht, das von einer sinnlichen Idee zur andern schreitet.

Das Tabellarisiren ist eine Methode, die Philosophen und nicht Kindern zusieht. Was braucht das Kind zu wissen, wie viel Hauptstücke beim Syllbiren zu merken sind? Was braucht es die Definition des Syllbirens auswendig zu wissen? Ist es nicht besser, wenn der Lehrer anstatt der Definition, die im Buche steht, ihm was eine Syllbe, was
ein

ein Wort, was ein einfaches, was ein zusammengesetztes Wort sei, mit seinen eigenen Worten auf eine dem Kinde leicht und angenehm begreifliche Art expliciret, und ihm Beispiele zur Aufklärung vorbringt, als das das Kind die Definition, die im Buche steht, eben so gedankenlos auswendig lernt, als sie ihm der Lehrer vorsagt. Ich behaupte, das ein Lehrer ein Kind, dem es nicht an der innern Organisation fehlet, ohne ihm die Definition des Syllbirens vorzulegen, mit einer wohl verwendeten klugen Bemühung in zwei Wochen leicht zum Lesen bringen wird, da er sich glücklich schätzen muß, wenn er nach den Tabellen das Kind in etlichen Monaten dahin bringen kann.

Die Buchstabenmethode ist ein wahrer Vortheil für die, welche etwas auswendig lernen müssen. — Aber was ist denn das, was ein Kind auswendig lernen muß? Ein Katechet möge sich damit in Stunden, da

er das Vater unfer, den englischen Grufs, die zehen Gebote Mosis, und das apostolische Glaubensbekenntnis lernen läßt, bedienen: ein Lehrer, der den Kopf des Kindes bearbeiten will, oder nur moralische Gegenstände vorträgt, der wird sie sehr selten brauchen können.

Der vierte Vortheil, das ist die Katechisation ist ein wahrer und nie genug anzupreisender Vortheil. Ich nehme, wie Sie es wissen, und jeder, der je unfer Methodenbuch gelesen hat, es wissen muß, dies Wort im griechischen Sinne, welches *Ausfragen* heist. — Der Lehrer, der das ist, was ich ihn zu sein wünschte, trägt einem Kind etwas erzählend vor; wiederholt es nochmal; und wenn die Sache nicht leicht wäre, noch das drittemal, und fragt dann die Kinder über das Gesagte einzeln aus. Er macht aus Fragen Antworten, und aus Antworten Fragen, und dies so lang, bis er sieht, daß seine Zuhörer das Vorgeschie-

bene ganz wissen. Er hält sich darüber nicht auf, wenn sie sich nach ihrer eigenen Art ausdrücken; doch wird er dabei mit aller Sanftmuth ihren Styl verbessern, sie wahrer, bestimmter, leichter sich auszudrücken lehren. Und so lernen seine Zuhörer zugleich den vorgenommenen Gegenstand und die grosse, schwere, unentberliche Kunst sich auszudrücken; die Kunst, die ihnen im gemeinen Leben mehr nutzen wird, als die Auswendiglernung hundert unverständlicher Definitionen, die eben so bald vergessen, als für das gemeine Leben unanwendbar sind.

Ich wundre mich nicht, dafs dieser Vortheil so wenig, zum wenigsten in Verhältniß auf die übrige drei sogenannte Vortheile so wenig in unsern Nationalschulen gebraucht wird. Die Kunst zu katechisiren ist nicht so leicht, wie eine Tabelle aufzuschreiben, und sie vor und mit den Kindern in einem barbarischen Ton weglallen. Sie er-

fordert Übung und ein wahres Studium. Werden es aber die Lehrer sehen, daß der Königl. Visitator darauf im Ernste dringt; werden sie sehen, daß er sie dazu aufmuntert, werden sie die schöne Frucht von ihr selbst an den Kindern gewahr, dann wird alles gut; dann muß auch der, dem es an Unternehmungsgeist fehlt, wagen.

Der Lehrer, der mit Kindern kindisch umzugehen weiß, der sich Kind zu werden nicht schämet, — und wer sollte sich das, dem die Natur einen denkenden Geist gab, nachdem Männer, wie ROUSSEAU, eine Freude darinn suchten Kinder werden zu können — ! — Der die große Kunst versteht, die Kinder so zu unterrichten, damit sie es vergessen, daß sie in der Schule sind, und glauben, sie wären an dem Schooße ihrer Mutter, die ihnen Märchen erzählt; der ihren Kopf und Herz bearbeitet; der sie lehrt und bessert; — der sie sanft lehrt und bessert; das ist der Mann,

den ich mir zum Lehrer wünschte. Schwer ist die Kunst: aber wahres Bestreben und unverdroffener Muth führt jeden dahin; und stellt ihn schadlos für die Langeweile, der ein Schlendrian nie ausweichen wird.

Überlassen Sie den Unterricht der Religion gänzlich denen Seelforgen, und wachen Sie blos darüber, daß dieser wesentliche Gegenstand nicht vernachlässiget werde. Die Religion sollte die Leute zu bessere Menschen umbilden; und sie wird es, sobald sie nicht nur den Kopf beschäftigt, sondern auch in das Herz dringt. Sehen Sie zu, daß Religionshaß, Aberglauben und Fanatismus entfernt werden; belassen Sie aber jeder Parthei, selbst der Jüdischen, ihre Dogmen mit vollkommener Freiheit vorzutragen; denn der Wille unsers Fürsten ist nicht eine oder die andere von diesen zu beeinträchtigen. Nehmen Sie sich überhaupt zum Augenmerk, daß in den Protestanten das Zutrauen, daß ein jeder unbefangene

Mann gegen die von aller Partheilichkeit gleich entfernte, ganz philosophische, patriotische, und einzig das Wohl der Menschheit und Glück des Staates zum Zwecke habende Absichten Seiner Majestät haben muß, weder durch Anstalten, noch durch Worte zurück scheuchen, sondern es vielmehr erwecken und vermehren.

In Schulen, die Pflanzschulen der Gymnasien sind, muß man auf die Verbreitung der deutschen Sprache, und auch der lateinischen besonders bedacht sein. Klären Sie die Vorsteher der Ortschaften, die aus einem unphilosophischen Begriff von Patriotismus selbst gegen die Sprache der Ausländer eine Abneigung zeigen, nachsichtig auf, und überführen Sie sie von ihrem Irrthum. Die deutsche Sprache durch ihre Kinder lernen zu lassen ist wahrer Patriotismus, ist Elternpflicht. In dieser Sprache laufen dermal die öffentliche Angelegenheiten ab, ohne Kenntniß derselben kann kein Individuum

angestellt, es kann fogar keins zum Besuch der Schulen zugelassen werden; sie ist in dem gemeinschaftlichen Leben, zum Commerz, zum Reisen unumgänglich erfordert: wie unbesonnen würde also der gegen das Wohl seiner Kinder handeln, der den Weg zu seinem zukünftigen Glück zuschliessen wollte! — Und über dies ist die deutsche Sprache nun nicht das nächste Hülfsmittel, das Vehiculum der Gelehrsamkeit geworden? ist sie nicht der leichteste Weg zur Aufklärung? verdient ihre Litteratur, die den Vorzug der Französischen lange schon streitig gemacht hat, und die so viel Meisterwerke vorweist, verdient sie nicht gelernt zu werden?

Doch haben Sie dabei denen Localvorstehern, Lehrern und Eltern zu erläutern, das, der die Absicht Seiner Majestät verkennen würde, der glauben könnte, das man die Verbreitung der deutschen Sprache zum Untergange der Innländischen, beson-

fonders aber der Ungarifchen, betreibt. Nie war dies der Wunfch der Regierung. Es ift zur Zierde des Thrones Seiner Majefität, daß unter ihm verfchiedene Nationen ruhen; und auſſer dem, daß die ungarifche Sprache in dem gemeinſchaftlichen Leben unentberlich ift, fo ift ſie auch aus philoſophiſchen Rückſichten werth fortgepflanzt zu werden. Sie liefert den ungarifchen Großmuth und Stolz, die Quelle heroifcher Thaten, womit Attila, Andreas der zweite, Ludwig der erſte, Matthias Hunnyadi und Maria Thereſia den feindlichen Waffen trotzten, und oft Europas Schrecken wurden, künftigen Generationen über. — Sie ift unter allen lebenden (wenn ſie die üppig-wollüſtige Italiänifche ausnehmen) über alle Zweifel die ſchönſte, melodifch und original. Schenken Sie ihr vielmehr in ſo weit es andere Gegenſtände erlauben, Ihr beſonderes Augenmerk, und cultiviren Sie durch ihre Cultivation den Geſchmack der edlen Nation, der — ich brauche hier den Ausdruck unfres großen

PRAESIDENTEN — zur Blüthe der Wissenschaften nichts anders fehlt, als angefacht zu werden.

Aus der eben berührten Rücksicht empfehle ich Ihnen zugleich die ungarische Geographie und vaterländische Geschichte. Das Andenken an die Heldentugenden unser Vorältern muß in jedem Ungarn, der über seinen Namen stolz zu sein sich nicht schämet, den Nationalcharacter, Großmuth, Tapferkeit und Patriotismus anflammen: und die Geschichte unsers Vaterlandes könnte in den Händen eines philosophischen Geschichtschreibers fast so lehrreich werden, als die Geschichte der Römer und Griechen, den größten Mustern, die die Menschheit aufzuweisen hat.

Viele sind mit der edlern Behandlung, die man itzt gegen die Zöglinge der höheren Schulen, in der Universität, in Akademien, und Gymnasien beobachtet, unzufrieden, und klagen über Sittenlosigkeit. Diese

wünschen die vormalige Zucht, da man Jünglinge, die schon Philosophie studirten, noch immer mit Stockstreichen zur Befuchung der Schule, zum Fleiß und Sittsamkeit anhielt, zurück. Wahr ist 's, daß diese Jünglinge durch ihre Aufführung itzt nicht nur die *Laudatores temporis acti se puero*, sondern auch die Nachgiebigere scandalisiren: allein, wenn man eine edler denkende Generation bilden will, wenn man will, daß man das Gute aus einem stoischen Hang liebe, das Üble aus einer stoischen Abneigung hasse, so mußte man den Anfang damit machen. Alle diese Klagen werden aber dann, wenn wir die zärtere Jugend in Nationalschulen menschlicher behandeln werden, wenn wir Ruthen, Knien, niederträchtige Begegnungen verbieten werden, wenn wir in ihnen das Feuer der Ehre anfachen, wenn wir gegen sie Zutrauen und Achtung weisen, — dann, sage ich, werden diese Klagen alle aufhören. Strafe man nie eher, als der Verbrecher seine Schuld anerkannt hat, und

so selten, als es sein kann; und halte man die Kinder zu dem Schulbesuch stets so, daß sie dies nie als Strafe, sondern als Wohlthat ansehen. Strafe man nie in der ersten Aufwallung, nie mit Wuth, nie mit Freude, und nie ohne dem Vorwissen und Erlaubniß des Localvorstehers. Ich erwarte hierinn die pünctlichste Nachachtung; denn die weisere, zweckmäßige Disciplin ist ein sehr wesentlicher Theil unsrer Obliegenheiten.

Diese niederträchtige Behandlung von der ich hier eine Erwähnung machte, erinnert mich auf eine gleichartige Behandlung der Lehrer bei manchen Dorf und Stadtschulen. Trachten Sie dies ohne Rücksicht und Partheilichkeit abzuschaffen. Begegnen Sie ihnen selbst mit Achtung, und andere werden ihnen nachfolgen. Nehmen Sie an allen ihren Schicksalen wahren Antheil, und stehen Sie ihnen in allen ihren Gerechtfamen bei. Hiedurch erhalten wir den Vortheil

gewifs , daß sich Leute von besserer Gattung dem Institute der Nationalschulen widmen werden.

Sie sind in den Rang der Comitats-Oberstuhlrichtern , mit einem ihre Gehälte um ein merkliches übersteigenden Gehalt , gesetzt. Diese Betrachtung muß Sie gegen die allerhöchste Gnade Seiner Majestät dankbar machen , und in Ihnen den gefunkenen Muth , wenn Schwierigkeiten , entgegengetürmte Hindernisse , Vorurtheile der Neuerungsscheuen und Aberglauben ihn niederschlagen werden , wieder anfachen. Der Gedanke , daß Sie also vielen Mitbürgern , daß Sie unserm durch Entzweiungen und Finsterniß geschwächten , tiefgebeugten Vaterlande , der gefunden Menschenvernunft , der schönsten , unschätzbarsten Gabe des Himmels , dienen werden , muß allen Gram des Unmuthes vertreiben , muß allen Schweifs der Beschwerlichkeiten vertrocknen. — — Ich mache mir Hoffnung , daß ich durch

Sie unterstütz, dem schönen großen Ziele,
wohin mich meine Obere hinrufen, mit
glücklichen Schritten nähern werde; daß
ich in dem frohen Besitz Ihrer Achtung,
Freundschaft und Zutrauen, die Stunde
ewig segnen werde, die mich zu diese Ar-
beit rief.
